

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2025.13>**О. Патлачук,**

доктор юридичних наук, завідувач кафедри правознавства
Північноукраїнського інституту імені Героїв Крут
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. В останні десятиліття пенсійна система України зазнає значних змін, зумовлених як внутрішніми демографічними та економічними викликами, так і зовнішніми впливами глобалізації та ринкової трансформації. Незважаючи на ухвалення низки реформ і законодавчих змін, система пенсійного забезпечення продовжує стикатися з суттєвими проблемами: нестабільністю фінансування, дублюванням функцій серед відомств, нечітким розподілом повноважень і проблемами міжвідомчої координації [6; 2]. Конституція України [3, ст. 141] закріплює право громадян на соціальний захист, однак реалізація цього права потребує комплексного підходу, який включає не лише правове забезпечення, а й ефективне управління системою. Як зазначає Полісов С. С., «реформа пенсійної системи неможлива без глибокого аналізу наявних проблем і вироблення нових, інтегрованих механізмів державного управління» [7, с. 45]. Зважаючи на ці обставини, дане дослідження є актуальним і спрямоване на виявлення причин неефективності пенсійної системи, оцінку проведених реформ і вироблення рекомендацій щодо подальшого вдосконалення системи в умовах ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації у сфері пенсійного забезпечення в Україні свідчать про

активний інтерес до проблем реформування цієї системи. Аналіз наявних проблем пенсійної системи показує, що проблеми фінансування є одними з головних перешкод для стабільної роботи цієї системи. За словами Петросян К. Є., «без стабільного й адекватного бюджетного фінансування неможливо забезпечити регулярність і повноту виплат пенсій» [6, с. 193]. Основні фінансові проблеми включають:

– Низький рівень бюджетних асигнувань порівняно з потребами пенсіонерів.

– Нестабільність джерел фінансування, зумовлена економічними кризами.

– Проблеми перерозподілу коштів між обов'язковим пенсійним страхуванням і накопичувальною системою.

Ці питання призводять до того, що пенсіонери стикаються із затримками виплат, а система загалом виявляється нестійкою.

Структурні проблеми пенсійної системи проявляються в дублюванні функцій і нестачі чіткого розподілу повноважень між органами управління. Берназюк Я. О. вказує: «Неефективний розподіл організаційних функцій між відомствами призводить до конфліктів і уповільнення прийняття управлінських рішень» [2, с. 116].

Ключові організаційні проблеми включають дублювання інформаційних

і контрольних функцій у різних державних органах, неясне розмежування повноважень між Пенсійним фондом і Міністерством соціальної політики, а також відсутність єдиної системи документообігу, що призводить до втрат і затримок інформації. Ці проблеми негативно впливають на оперативність реагування на зміни в економічній і демографічній обстановці.

Ефективна міжвідомча координація є необхідною умовою для функціонування системи пенсійного забезпечення, проте на практиці вона часто залишає бажати кращого. Як зазначає Медяник В.А., «відсутність єдиної інформаційної платформи та стандартів взаємодії між відомствами призводить до значних затримок у реалізації пенсійних програм» [5, с. 188]. Основні проблеми:

- дублювання функцій і неузгодженість дій різних органів;
- відсутність єдиних регламентів для обміну даними;
- слабка відповідальність керівників за своєчасне ухвалення рішень.

Ці проблеми призводять до того, що навіть за наявності нормативної бази, система не функціонує ефективно, що відбивається на рівні життя пенсіонерів.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження проблем реформування та перспектив розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Для досягнення цієї мети ставляться наступні завдання:

- Визначити основні проблеми, які заважають ефективному функціонуванню пенсійної системи, включаючи фінансову нестабільність, демографічні виклики та недостатню міжвідомчу взаємодію.

- Дослідити результати проведених реформ у пенсійному забезпеченні, зокрема їх вплив на соціальну справедливість і економічну стабільність.

- Аналізувати успішні практики пенсійного забезпечення в інших країнах та можливості їх адаптації до українських умов.

- Оцінити ймовірні зміни в системі пенсійного забезпечення в контексті соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в Україні.

- Сформулювати практичні рекомендації для удосконалення пенсійної системи, спрямовані на підвищення її стійкості та адаптації до сучасних викликів.

Ці цілі дозволять глибше зрозуміти проблематику пенсійного забезпечення в Україні та сприятимуть формуванню ефективних стратегій для його розвитку.

Виклад основного матеріалу.

За останні два десятиліття в Україні було зроблено кілька спроб реформування пенсійної системи. За даними Петросян К. Є., «ранні реформи були спрямовані на запровадження накопичувальних елементів і створення альтернативних моделей пенсійного забезпечення» [6, с. 190]. Однак ці реформи часто здійснювалися поверхово і не вирішували системних проблем. У період на початку 1990-х років відбувся перехід від централізованої системи до гібридної моделі. Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років проводилися реформи, спрямовані на створення накопичувальної системи, яка виявилася нестійкою через брак фінансових ресурсів. Сучасні реформи, що розпочалися з 2010 року, намагаються інтегрувати розподільчу та накопичувальну моделі, але стикаються з проблемами міжвідомчої взаємодії.

Таким чином, незважаючи на численні спроби реформування, пенсійна система України залишається недостатньо адаптованою до викликів часу. Для досягнення стійкості та ефективності необхідно не лише переглянути існуючі підходи, але й забезпечити більш глибоку інтеграцію між різними державними структурами, а також залучити громадськість до процесу реформування. Це дозволить створити більш прозору та справедливую систему пенсійного забезпечення для всіх громадян.

Незважаючи на значні зусилля, ефективність реформ залишається предметом дискусій. Як зазначає Берназюк Я. О., «проведені реформи не змогли усунути структурні проблеми системи, а лише внесли тимчасові корективи» [2, с. 112]. Ключовими недоліками є недостатнє фінансування реформ та неадекватне планування, що ускладнює реалізацію поставлених цілей. Відсутність довгострокової стратегії призвела до частих змін нормативних актів, що викликає плутанину серед учасників системи. Крім того, слабка координація між різними органами влади, відповідальними за реалізацію пенсійної політики, ускладнює процес прийняття рішень та впровадження ефективних змін. Ці фактори підкреслюють необхідність комплексного підходу до реформування пенсійної системи в Україні.

Аналізуючи судову практику і звіти контролюючих органів, можна зробити висновок, що реформи часто призводили до погіршення становища пенсіонерів, що підтверджується статистичними даними [6, с. 195].

Незважаючи на загальну критику, можна відзначити окремі успішні ініціативи, пов'язані з поліпшенням інформаційних систем і координацією між відомствами. Наприклад, впровадження електронного документообігу дало змогу знизити час опрацювання заяв на пенсію на 30% [4, с. 112]. Ці приклади демонструють, що за правильного підходу можна досягти істотного підвищення ефективності. Важливо продовжувати розвивати такі ініціативи, щоб забезпечити стабільність і доступність пенсійного забезпечення для населення.

Сучасні умови вимагають комплексного підходу до реформування пенсійної системи. Як підкреслює Шумило М. М., «стійкість пенсійного забезпечення можлива лише за синтезу розподільчої та накопичувальної моделей, що дасть змогу забезпечити базові гарантії та стимулювати особи-

сте накопичення» [9, с. 150]. Основні напрями включають:

- Інтеграцію ринкових механізмів із державним регулюванням.

- Створення єдиної інформаційної системи, що об'єднує дані всіх учасників.

- Розроблення довгострокової стратегії, що враховує демографічні та економічні тенденції.

Перспективи розвитку пенсійної системи значною мірою залежать від оновлення нормативно-правової бази. Як зазначає Петросян К. Є., «законодавство має бути адаптоване до сучасних реалій, забезпечуючи гнучкість і оперативність системи пенсійного забезпечення» [6, с. 192]. Для досягнення цих цілей пропонується ухвалити новий закон, який регулюватиме розподіл повноважень між органами. Крім того, важливо запровадити обов'язкові стандарти для міжвідомчої взаємодії та розробити методичні рекомендації для уніфікації процедур нарахування та виплати пенсій. Ці заходи можуть суттєво поліпшити ефективність пенсійної системи, забезпечуючи більш злагоджену роботу всіх учасників процесу. Важливо, щоб нові ініціативи враховували потреби населення та сприяли підвищенню рівня довіри до системи пенсійного забезпечення.

Сучасні інформаційні технології є ключовим інструментом для підвищення ефективності пенсійної системи. Лазор О. Я. та Юнік І. Г. зазначають, що «впровадження сучасних ІТ-рішень дає змогу значно покращити якість та оперативність управління» [4, с. 115]. Рекомендується:

- Створення єдиної інформаційної платформи, що забезпечує обмін даними між Пенсійним фондом, Міністерством соціальної політики та іншими відомствами.

- Розроблення автоматизованих систем моніторингу та аудиту, що дають змогу своєчасно виявляти та коригувати порушення.

Оптимізація пенсійної системи вимагає тісної взаємодії між дер-

модію між різними відомствами. Крім того, розробка програмного забезпечення для інтеграції даних між відомствами стане важливим кроком у забезпеченні прозорості бюджетного процесу. Такий підхід не лише покращить управлінські рішення, але й підвищить рівень довіри громадян до пенсійної системи.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можна зробити кілька важливих висновків. Сучасна пенсійна система України стикається з комплексом проблем, які включають фінансові, структурні та організаційні недоліки, а також труднощі міжвідомчої координації. Проведені реформи, незважаючи на окремі успіхи, не змогли забезпечити стабільність системи через недостатнє фінансування, дублювання функцій і нечіткий розподіл повноважень.

Для сталого розвитку пенсійної системи необхідно інтегрувати ринкові механізми з державним регулюванням, удосконалювати нормативно-правову базу та оптимізувати організаційну структуру. Держава повинна відігравати активну роль у координації всіх суб'єктів пенсійного забезпечення, забезпечуючи прозорість, оперативність і відповідальність через запровадження сучасних інформаційних технологій та посилення контрольних механізмів.

Перспективні напрями розвитку включають розробку єдиної державної стратегії, створення єдиної інформаційної платформи та активне використання зарубіжного досвіду, що дозволить адаптувати систему до сучасних демографічних та економічних викликів.

Дана стаття присвячена комплексному аналізу ключових проблем, що стоять на шляху реформування пенсійної системи в Україні, а також окресленню перспектив розвитку цієї сфери. У дослідженні розглядаються як фінансові, так і структурні, організаційні та

координаційні аспекти, які впливають на стабільність та ефективність пенсійного забезпечення. Автори дослідження аналізують історико-теоретичні передумови виникнення сучасної пенсійної системи, оцінюють результати проведених реформ і виявляють недоліки у взаємодії між суб'єктами державного управління, що призводять до затримок у виплатах пенсій та порушення прав громадян. В основі методології лежить комплексний підхід, який поєднує історико-теоретичний аналіз, порівняльно-доктринальний метод та емпіричне дослідження. Автори спираються на фундаментальні джерела, зокрема Конституцію України, Закон «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також роботи провідних вітчизняних дослідників. Результати дослідження свідчать, що недостатній рівень бюджетного фінансування, неузгодженість нормативно-правової бази та проблеми міжвідомчої координації значно ускладнюють реалізацію пенсійних прав. Автори зазначають, що попри окремі успішні ініціативи щодо впровадження сучасних інформаційних технологій і оптимізації управлінських процесів, системні проблеми залишаються актуальними. Стаття пропонує конкретні рекомендації для подальшого удосконалення пенсійної системи. По-перше, необхідно переглянути та оновити нормативно-правову базу з урахуванням сучасних економічних і демографічних викликів. По-друге, слід створити єдину інформаційну платформу для забезпечення оперативного обміну даними між усіма суб'єктами пенсійного забезпечення. Крім того, важливо удосконалити механізми міжвідомчої координації через створення спеціалізованих комісій та робочих груп. Нарешті, доцільно застосовувати

сучасні методи аудиту та контролю для підвищення ефективності управлінських рішень. Отже, дослідження підкреслює необхідність комплексного підходу до реформування пенсійної системи, що базується на інтеграції ринкових механізмів із соціальними гарантіями, що сприятиме підвищенню рівня соціального захисту та стабільності правового устрою. Результати роботи мають практичне значення для розробки стратегії модернізації системи пенсійного забезпечення в Україні та можуть стати основою для подальших наукових досліджень у сфері соціальної політики.

Ключові слова: соціальна держава, пенсійне забезпечення, конституційні норми, ефективність, методологія.

Patlachuk O. Problems of reforming and prospects for the development of the pension system in Ukraine

This article is devoted to a comprehensive analysis of the key issues hindering the reform of the pension provision system in Ukraine, as well as to outlining the prospects for its development. The study examines both financial and structural, organizational, and coordination aspects that affect the stability and efficiency of pension provision. The authors analyze the historical and theoretical foundations of the current pension system, evaluate the outcomes of past reforms, and identify shortcomings in the inter-agency cooperation that lead to delays in pension disbursements and violations of citizens' rights. The methodological framework is based on a multidisciplinary approach combining historical-theoretical analysis, comparative doctrinal methods, and empirical research. The study relies on fundamental sources such as the Constitution of Ukraine and the Law "On Compulsory State Pension Insurance", as well as on the

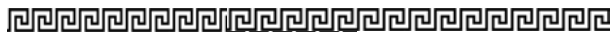
works of leading Ukrainian scholars. The findings reveal that inadequate budgetary funding, an inconsistent legal framework, and poor inter-agency coordination significantly impede the implementation of pension rights. The authors stress that, despite some successful initiatives related to the adoption of modern information technologies and optimization of management processes, systemic issues remain unresolved. The article offers specific recommendations for further improvement of the pension system. First, the legal framework should be reviewed and updated to reflect current economic and demographic challenges. Second, a unified information platform should be created to ensure prompt data exchange between all pension providers. In addition, it is important to improve interagency coordination mechanisms through the creation of specialized commissions and working groups. Finally, it is advisable to apply modern audit and control methods to improve the efficiency of management decisions. In conclusion, the study emphasizes the necessity of a comprehensive approach to pension reform that integrates market mechanisms with social guarantees, thereby enhancing the level of social protection and the stability of the legal order. The findings have significant practical implications for developing a modernization strategy for Ukraine's pension provision system and can serve as a foundation for further research in the field of social policy.

Key words: welfare state, pension provision, constitutional norms, efficiency, methodology.

Література:

1. Smith J. Comparative Models of Pension Provision in Advanced Economies. *Journal of Social Policy*, 48(3), 2019. P. 450–467.
2. Берназюк Я.О. Принцип належного урядування (good governance): націо-

нальна та європейська судова практика. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія : Право. Випуск 64.

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Лазор О.Я., Юник І.Г. Державне управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні : правові та організаційні аспекти. *Наукові перспективи*. 2023. № 2(32). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2\(32\)-108-122](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-108-122).

5. Медяник В.А. Адміністративно-правове забезпечення державної соціальної політики в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 424 с.

6. Петросян К.Є. Забезпечення принципу верховенства права в процесі реалізації конституційного права на соціальний захист : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2024. 251 с.

7. Полісов С.С. Функціональні аспекти державного управління в системі пенсійного забезпечення. *Журнал сучасної економіки та управління*, № 3, 2018. С. 43-56.

8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376.

9. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. Київ : НікаЦентр, 2016. 680 с.

